

בימים החדש

בזמן הזה

מסע אל שאלות הקיום של העם היהודי

דף הנחיות
פרק 04

לשאלת הרוע בעולם (פרק רביעי) מה עושים קבוצה?

שקף מספר 1

את שמחת תורה תשפ"ד סביר להניח שלא נשכח.

כולנו זוכרים היטב את הרגע בו הבנו שמשוהו לא טוב קורה. הקפצה למילואים, עצירת ההקפות לתפילה, אזעקות בבוקר של חג ועדכונים בלתי פוסקים. מאותו רגע דבר לא חזר להיות כשהיה. מספרים בלתי נתפסים של נופלים, חטופים ופצועים. שברון לב נורא וכאב כמוהו לא חווינו מאז השואה.

יחד עם הכאב הגדול צצות ועולות שאלות ותהיות עמוקות. אלה שאלות שליוו את עם ישראל לאורך היסטוריה רווית טרגדיות וקשיים והן חוזרות ונוקשות על דלת ליבנו כיום, כאשר אנו שבים וחווים את קשר הדם ארוך השנים של העם שלנו.

בסדרת המפגשים הקרובה נדון ונשוחח יחד. נשאל שאלות וניתן מקום לכאב. לא להכל יהיה מענה, כמובן. נלמד כיצד התייחסו לשאלות הללו במשך שלושת-אלפים-וחמש-מאות שנים של היסטוריה יהודית, נאזין לדברי ימי הדורות וננסה לאסוף כוחות, יחד.

לכן הכריעה היהדות, כי האדם, השקוע במעמקי גורליות קפואה, לשווא יבקש את פתרון בעיית הרע בתוך מסגרת המחשבה הספקולטיבית, כי לעולם לא ימצאנו. ודאי, כי עדותה של התורה על היצור שהוא טוב מאוד, אמיתית היא. אולם אין זה אמור אלא מבחינת ההצצה האינסופית של היצור בהסתכלות החלקית של האדם הסופי אין הטוב המוחלט שביצירה נחשף... משל למה הדבר דומה? לאדם המסתכל בשטיח נהדר, מעשה חושב, שציור מרהיב עין רקום עליו - מצדו השמאלי. האם הבטה כזו תהפך מקור חוויה אסתטית נשגבה?...

הנה כבר הקדמנו, שעניין העבודה שנמסרה לאדם, תלוי במה שנבראו בעולם ענייני טוב וענייני רע, והושם האדם ביניהם לבחור לו את הטוב. ואולם פרטי ענייני הטוב רבים הם וכן פרטי ענייני הרע, כי הלא כל מידה טובה מכלל הטוב, והפך זה כל מידה רעה. דרך משל, הגאווה אחד מענייני הרע, והענווה מענייני הטוב. הרחמנות מענייני הטוב, והפכה האכזריות. ההסתפקות והשמחה בחלקו מענייני הטוב, והפכה מענייני הרע, וכן כל שאר פרטי המידות. והנה שיערה החכמה העליונה כל פרטי העניינים מזה המין שראויים לימצא וליפול אפשרותם בחוק האנושיות, לפי התכלית העיקרי שזכרנו במקומו, והמציא אותם בכל בחינותיהם, סיבותיהם ומסובביהם וכל המתלווה להם, וחוקק אפשרותם באדם, כמו שביארתי. ואמנם לכשימצאו כל אלה העניינים, הוצרכו מצבים שונים בבני האדם, שכולם יהיו ניסיון להם במה שיתנו מקום לכל פרטי בחינות הרע האלה, ומקום לאדם להתחזק כנגדם ולתפוס בסיבות.

דרך משל, אם לא היו עשירים ועניים, לא היה מקום שיהיה האדם מרחם ולא אכזרי, אך עתה הנה ינוסה העשיר בעושרו, אם יתאכזר על העני הצריך לו או אם ירחם עליו. וכן ינוסה העני, אם יסתפק במועט שבידו ויודה לאלוהיו או להפך. עוד יהיה העושר לעשיר ניסיון לראות אם ירום בו לבו, או אם ימשך בו אחר הבלי העולם ויעזוב את עבודת בוראו. ואם עם כל עושרו יהיה עניו ונכנע, ומואס בהבלי העולם ובחור בתורה ועבודה, וכן כל כיוצא בזה (דרך ה', חלק שני, פרק ג).

מה עושים?

כשבן הייעוד סובל, הוא אומר בלבו: **'ישנו רע, ואני אינני מכחיש בו ואינני מחפה עליו בפלפול סרק; הנני מעוניין בו מבחינה הלכתית, כאדם הרוצה לדעת את המעשה אשר יעשה; אני שואל שאלה פשוטה: מה יעשה הסובל וחי בסבלו?'** במישור זה, נקודת הכובד נעתקת מבחינת הסיבתיות והתכליתיות... לאספקט המעשי. הבעיה מנוסחת עכשיו בשפתה של ההלכה הפשוטה, וסובבת סחור סחור למשימה יומיומית. שאלת השאלות היא: מה מחייבים הייסורים את האדם, ובעיה זו חיבבה היהדות והעמידה אותה בטיבור עולם מחשבתה... אין אנו תוהים על **דרכי הקב"ה המופלאות**, אלא על דרך האדם אשר בה ילך כשהסבל קופץ עליו. אנו שואלים לא לסיבת הרע ולא לתכליתו, כי אם לתיקונו והעלאתו; איך יתנהג האדם בעת צרה? מה יעשה האדם ולא ימוק בייסוריו?

לעדן את הנפש

ברשות הייעוד האדם מכיר את המציאות כמו שהיא ואינו תאב להשתמש במטבעות הרמוניסטיות כדי להסתיר את הרע ולהעלימו מן העין. בן הייעוד הוא ריאליסטון ביותר ואינו נרתע מפני התייצבות פנים בפנים מול הרע. גישתו הלכתית מוסרית היא ונטולה כל נימה מטאפיזית ספקולטיבית [...] במישור זה, נקודת הכובד נעתקת מבחינת הסיבתיות והתכליתיות [...] לאספקט המעשי [...] אנו שואלים לא לסיבת הרע ולא לתכליתו, כי אם לתיקונו והעלאתו; איך יתנהג האדם בעת צרה? מה יעשה האדם ולא ימוק בייסוריו?

התשובה ההלכתית לשאלה זו פשוטה מאד. היסורים באים כדי לרומם את האדם, לטהר את רוחו ולקדשו, לנקות את מחשבתו ולצרפה מכל פסולת השטחיות וסייגי הגסות; לעדן את נפשו ולהרחיב את אופק חייו. כללו של דבר: היסורים – תפקידם לתקן את הכגום באישיותו של האדם.

אוי ואבוי לו לאדם אם היסורים לא הביאוהו לידי משבר רוחני, ונשמתו נשארה קפויה ונעדרת סליחה! כשמכאובים תועים בחללה של תבל ככחות אטומים ללא תועלת, קיטרוג גדול בוקע ועולה לעומת האדם המפסיד את סבלו.

להיות אנושי

לו יכולנו לראות כיצד הרע של היום מוביל את הטוב של מחר, לו יכולנו לראות מנקודת המבט של אלוקים בורא הכל – יכולנו להבין את הצדק, אך היינו משלמים על כך מחיר: **היינו חדלים להיות אנושיים**. היינו משלמים עם כל דבר, מצדיקים כל דבר, והופכים חרשים לבכּים של אלה שכואב להם. אלוקים איננו רוצה שנחדל להיות אנושיים, משום שאילו רצה, לא היה בורא אותנו (הרב יונתן זקס).

שלב הכרחי

מורי הרב נחום רבינוביץ' לימד אותי שזו הדרך להבין את הרגע שבו פגש משה את אלוקים לראשונה בסנה הבוער "וַיִּסְתַּר מִשֵּׁה פָּנָיו כִּי יֵרָא מֵהַבַּיִט אֶל הָאֱלֹקִים" (שמות ג, ו). מדוע ירא? מפני שידע שאם יבין את דרכי האלוקים הוא ייאלץ להשלים עם העבדות ועם הדיכוי שבעולם. מנקודת המבט הגבוהה של הנצח הוא יראה שהרע הוא שלב הכרחי במסע אל הטוב. הוא יבין את אלוקים, אבל הוא יחדל להיות משה, לוחם הצדק שהתערב בכל מקום שראה שעוולה נעשית. **הוא ירא שלאחר שיראה את השמים יכהו עיניו מראות את הארץ**; שהתקרבותו אל האינסוף תעלה לו באובדן אנושיותו (הרב זקס, המשך).

להערות והארות:
משה שמעון אופן
Moshe.oppen@gmail.com
055-553-0976